

פינחס ושרח – פועלם ושכרם

לאה הימלפרב

מעשיו של פינחס אמר רב אשי: "ששם שלום בין השבטים" (זבחים קא ע"ב).

שרח – בשלהי תקופת דוד אנו עדים להימנעות ממלחמת אחים ולהצלת חיים, כשיואב בן-צרויה מטיל מצור על העיר אבל בית-מעכה. אישה חכמה, שאינה מזוהה בשמה בכתוב, נוזפת ביואב על ש"אתה מבקש להמית עיר ואם בְּיִשְׂרָאֵל" (שמ"ב כ:ט), ומשכנעת את תושבי העיר למסור לידיו של יואב את ראשו של שבע בן-בכרי. חז"ל הוציאו את האישה החכמה מאלמוניותה וזיהו אותה כשרח בת-אשר, כשהם דורשים עליה את הנאמר בקהלת: "טובה חכמה" זו חכמתה של סרח בת אשר, 'מכלי קרב' מכלי קרביו של יואב" (קהלת רבה פרשה ט, יח ב).

אריכות ימים

פינחס – ברכת השלום שה' מעניק לפינחס "הַנִּינֵי נִתֵּן לוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם" (במ' כה:יב) תורגמה על ידי המיוחס ליונתן: "וְאֶעֱבְדִינִי מֵלֶאךָ קַיִם וְיָחִי לְעַלְמָא" (= ואעשה אותו מלאך קיים וחי לעולם). באותו כיוון פירש ספורנו, שברכת השלום היא "שלום ממלאך המוות". התפיסה שפינחס קיים וחי לעולם משתלבת עם הזיהוי השכיח במדרשים של פנחס עם אליהו, כגון: "ר' אליעזר אומר קרא שמו של פנחס בשמו אליה" (פרקי דרבי אליעזר, פרק מז).

אם נאמר שימי חייו של פינחס מוגבלים, הרי שהוא התברך באריכות ימים מופלגת. מאזכור שמו במקורות המתייחסים לזמנים המרוחקים זה מזה נראה, שפינחס חי שנים רבות מאוד. כך למשל, המדרש מזכיר אותו בקשר ליפתח: "היה יכול להפר את נדרו ולילך אצל פנחס" (ויק"ר, בחקותי פרשה לז), ושמו של פינחס נזכר בכתוב בקשר לסיפור 'פילגש בגבעה', המופיע בפרקים האחרונים של ספר שופטים: "וּפִינְחָס בֶּן אֱלִעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן עִמָּד לְפָנָיו בַּיָּמִים הֵהֶם" (שו' כ:כח).²

נעיין בשתיים מהדמויות המוצגות בפרשתנו, שאין ביניהן קשר ענייני: אחת ראשית – פינחס בן-אלעזר (במ' כה), ואחת שולית – שרח בת-אשר (במ' כו:מו). בעקבות שמונה עשר הפסוקים המוקדשים למעשה פינחס ושכרו, והאזכור של שלוש מילים בלבד על שרח, יש התייחסות רבה לכל אחד מהם בנפרד במדרשים קדומים, אצל פרשני המקרא לתקופותיהם, ועד לעשרות כותבי רשומות על פרשת "פינחס".¹ מעניין שבעקבות חז"ל ניתן לשזור חוטים בין שתי דמויות אלו.

מצילי חיים ומשכיני שלום

פינחס – ההיכרות הראשונה שלנו עם פינחס היא בדמות של קנאי, הבוחר להסתכן ולפתור את חטא בעל-פעור, כשהוא דוקר ברומח "אֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֵת הָאִשָּׁה אֶל קִבְתָּהּ" (במ' כה:ח). אולם בעיני הקב"ה, בזכות מעשהו של פינחס נאמר: "וְלֹא כְלִיתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם:יא). כלומר, פינחס מנע כיליון של העם. באופן דומה כתב הרב מאיר-דן פלוצקי, בעל "כלי חמדה", לאחר דיון הלכתי במעשהו של פינחס: "פנחס ראה שבזה יהיה הצלת כל ישראל" (ראש פ' פינחס).

בשלהי תקופת יהושע, לאחר ששנים וחצי השבטים בנו מזבח בעבר הירדן המזרחי, התקהל העם "לְעֹלֹת עֲלֵיהֶם לְצַבֵּא" (יה' כב:יב). בניסיון להשכיך שלום בין חלקי העם, יצאה משלחת שבראשה עמד פינחס, והמלחמה נמנעה. על

* ד"ר לאה הימלפרב, המחלקה לתנ"ך, המדרשה לנשים ובית הספר ללימודי יסוד ביהדות, אוניברסיטת בר-אילן.

** אני מבקשת לכבד בדברי את אבי-מורי ר' יהודה-אהרן וידבסקי שחוגג בימים אלה 100 שנה להולדתו. לאו"ט!

¹ ראו למשל, הרשימות הרבות המוקדשות לפינחס ולשרח:

<https://www.biu.ac.il/JH/Parasha/pinchas/pinchhas.shtml>

<http://www.daat.ac.il/daat/tanach/tora/maftea-2.htm>

² גם מדברי רד"ק משתמע שמיקומו של הסיפור במקומו הכרונולוגי הוא מציין "שלא יאימנו בני אדם כי אותו פינחס היה, לפי שיש משנותיו עד הזמן שהוא יותר משלש מאות שנה"; ומתוך בשני

גאולות... פ"א פ"א בו נגאלו אבותינו ממצרים, שנ' פקוד פקדתי... וכשבאו משה ואהרן אצל זקני ישראל ועשו האותות לעיניהם הלכו אצל סרח בת אשר אמרו לה בא אדם אחד אצלנו ועשה אותות לעינינו כך וכך, אמרה להם אין באותו ממש, אמרו לה והרי אמ' פקוד פקוד א-להים אתכם, אמרה להם הוא האיש העתיד לגאול את ישראל ממצרים, שכן שמעתי מאבא פ"א פ"א פקוד פקוד. מיד האמינו העם בא-להיהם ובשלוחו, שנ' "ויאמן העם וישמעו כי פקד ה' את עמו" (פרקי דרבי אליעזר, מהדורת היגר, פרק מז).

לסיום

לפי פשוטו של הכתוב אין כל קשר בין פינחס בן-אלעזר ובין שרח בת-אשר. ההבדל ביניהם ניכר במגדר, בשבט, בהקשר ובכמות ההתייחסות אליהם בפרשה ובשאר המקרא.

והנה בעקבות מדרשי חז"ל מצאנו שהמשותף ביניהם רב. שניהם ניחנו בתכונות (חוכמתה של שרח וגבורתו של פינחס) שבאמצעותן הם משכינים שלום בעם וזוכים לברכה של אריכות ימים, המאפשרת להם להיות מבשרי הגאולה.

ואולי כדי להפגיש ביניהם, חרג הכתוב והזכיר שם של אישה ברשימה של נוחלי הארץ, ומחלקי הפרשות פיצלו את הסיפור על חטא בעל-פעור ותוצאותיו, וגם אפשרו להעניק לפרשתנו את השם "פינחס" ולכבד את דמותו.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

גם רמב"ם סבור שפינחס חי שנים רבות; מתקופת משה רבנו עד לזו של עלי הכהן, כפי שעולה מדבריו על שלשלת המסירה בהקדמתו למשנה תורה: "אלעזר ופינחס ויהושע שלשתם קבלו ממשה ... וקבל עלי מן הזקנים ומפינחס" (ד-ה).

אזכורה של שרח בת-אשר הן במניין יורדי מצרים (בר' מו:יז) והן במפקד הנכנסים לארץ כנען (במ' כו:מו), כשבין שני המפקדים חלפו מאות בשנים,³ מלמד ששרח הגיעה לזקנה מופלגת לפי פשט הכתוב. לפי מסורות מדרשיות שרח חיה אף בשלהי תקופתו של דוד המלך, בימי מרד שבע בן-בכרי. לפי מסכת כלה רבתי, שרח לא מתה כלל והיא נמנית עם "שבעה נכנסו בחייהם לגן עדן" (ג:כג).⁴

מבשרי הגאולה

חז"ל מצביעים על שרח שסייעה בעבר ליציאה מגלות מצרים, ועל פינחס שיסייע לגאולה העתידית.

בתודעה נצרבה האמונה שאלהו הוא מבשר הגאולה, גם בעקבות דברי מלאכי: "הִנֵּה אָנֹכִי שִׁלַּח לָכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנַי בּוֹא יוֹם ה' הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא" (ג:כג). הזיהוי של פינחס עם אליהו ממילא מקנה גם לפינחס מעמד של מבשר הגאולה. כך גם עולה מדברי תרגום יונתן: "וְאַעֲבִידֶנִּיהָ מִלְאָךְ קָיִים וַיְחִי לְעֵלְמָא לְמַבְשָׂרָא גְאוּלְתָּא בְּסוּף יוֹמֵיָא" (= ואעשה אותו מלאך קיים וחי לעולם לבשר הגאולה באחרית הימים) (במ' כה:יב).

לפי המדרש, אשר בן יעקב העביר לשרח בתו את מילות הצופן "פקוד יפקוד", שהועברו מאב לבן, כדי שתדע לזהות את הגואל האמיתי בזמן הגאולה ממצרים:⁵

ר' אליעזר אומר חמשה אותיות שנכפלו בכל האותיות שבתורה כלם לסוד

אופנים: "וחיה זמן רב, כי האל יתברך הבטיחו בזה על אשר קנא בשטים... אמרו, כי פינחס זה אליהו" (שו' כ:כח). ואילו בעל "סדר עולם רבה" קובע את זמן המאורעות שבסוף ספר שופטים לראשית ימי השופטים: "עתניאל בן קנז... ובימיו היתה פילגש בגבעה" (סדר עולם רבה, מהדורת ליינר, פרק יב).

³ יש המצמצמים את תקופת השעבוד ל-210 שנים (בר'ר צא, ב), אחרים מציינים 400 שנה (בר' טו:יג), ויש סוברים שהשעבוד נמשך 430 שנה (שמ' יב:מ).

⁴ המדרשים תולים את זכאותה של שרח לאריכות שנים, כי בישרה ליעקב שיוסף חי (ראו תרגום-יונתן, לבר' מו:יז).

⁵ לפי המדרש (סוטה יג ע"א), שרח בת-אשר "אשר נשתיירה מאותו הדור", מזרזת את הגאולה ממצרים, כשהיא מגלה למשה את מיקום ארונו של יוסף, כדי שיוכל לקחתו עמו ולקברו בארץ ישראל.